

۱۳۵۰/۹۹

سبک شناسی شعر عربی در نیمه اول قرن نوزدهم میلادی

دکتر زهرا مهاجر

مدرس تمام وقت دانشگاه فرهنگیان استان گلستان

سرشناسه	: مهاجر، زهرا، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: سبک‌شناسی شعر عربی در نیمه اول قرن نوزدهم میلادی/ زهرا مهاجر.
مشخصات نشر	: تهران: تایماز، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۴ ص.
شابک	: 978-600-403-237-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۹۱-۲۱۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: شعر عربی -- سبک‌شناسی
موضوع	: Arabic poetry -- *Style
رده بندی شنگ	: ۱۳۹۵ س۲/م۹/۴۸ PJAT
رده بندی دیویی	: ۸۹۳/۷۱۵
شماره کتابشناسی بی	: ۴۳۷۵۱۹۸

انتشارات تایماز

سبک‌شناسی شعر عربی در نیمه اول قرن نوزدهم میلادی

ناشر :	تایماز
مؤلف :	دکتر زهرا مهاجر
مدیر اجرایی :	مجید باشعور
طرح جلد و صفحه آرایی :	گروه فنی تایماز
نوبت چاپ :	اول ۱۳۹۵
چاپ و صحافی :	تایماز
شمارگان :	۵۰۰
قیمت :	۲۰۰۰۰ ریال
شابک :	۹۷۸-۶۰۰-۴۰۳-۲۳۷-۷
حق چاپ محفوظ و متعلق به مؤلف می باشد.	

آدرس: تهران - خیابان انقلاب - خیابان فخرآزای - خیابان وحید نظری غربی - پلاک ۸۵ - طبقه ۳
 تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۰۲۷۴۴ موبایل: ۰۹۱۲۷۲۴۴۵۳۵ ایمیل: taymazpub@yahoo.com صندوق پستی:
 ۰۲۱-۶۶۹۷۲۰۵۴ تلگرام: ۰۹۱۴۴۰۹۹۷۵۸ taymazpub@gmail.com تهران ۱۳۱۴۵-۶۴۸

فهرست مطالب

فصل اول : کلیات تحقیق	۱۳
۱-۱- مقدمه	۱۴
۱-۲- طرح موضوع	۱۸
۱-۳- بیان مسئله	۱۹
۱-۴- ضرورت انجام تحقیق	۱۹
۱-۵- اهداف پژوهش	۱۹
۱-۶- سوالات تحقیق	۲۰
۱-۷- فرضیه های تحقیق	۲۰
۱-۸- معنای لغوی سبک و است آن	۲۱
۱-۹- معنای اصطلاحی سبک	۲۲
۱-۱۰- سبک داشتن امری آگاهانه است یا ناخودآگاه؟	۲۲
۱-۱۱- شکل و محتوا	۲۳
۱-۱۲- سبک بیشتر تجلی عناصر شکلی است یا محتوایی؟	۲۴
۱-۱۴- شعر نوآوری در سنت است	۲۵
۱-۱۵- نوآوری ابتدا در شکل آغاز میشود یا محتوا؟	۲۶
۱-۱۶- آیا هر شعری در هر زمانی نو است؟ آیا همه شاعران نوآورند؟ آیا نوآوری آنها آگاهانه است یا ناخودآگاه؟	۲۷
۱-۱۷- نوآوری در سبک	۲۸
۱-۱۸- نوشتاری اجمالی پیرامون شیوه ها و مضامین شعر از دوران «جاهلی» تا «فترت»	۲۹
۱-۱۹- الگوهای شعر «فترت»	۳۲
۱-۲۰- چگونگی شعر و ادب عربی در نیمه اول قرن نوزدهم	۳۷
۱-۲۱- ویژگیهای شعر عربی قرن نوزدهم در سرزمینهای «لبنان»، «مصر» و «عراق»	۴۱
۱-۲۲- شعر قرن نوزدهم، شعر همان عصر است	۶۱

- ۲۳-۱- جریان نوآوری و تحول ادبی در قرن نوزدهم ۶۱
- ۲۴-۱- شعر قرن نوزدهم میانه نوآوری و تقلید ۶۲
- ۲۵-۱- نتیجه گیری ۶۳
- فصل دوم: اهداف و ویژگی شعر در دیوان «میقاتی طرابلسی» ۶۵**
- ۱-۲- میقاتی طرابلسی (۱۲۴۵-۱۳۰۱ق = ۱۸۲۹-۱۸۸۴م) ۶۵
- ۲-۲- ادبیات «لبنان» در نیمه اول قرن نوزدهم ۶۶
- ۱-۲- اهداف و ویژگیهای شعر در دیوان «میقاتی طرابلسی» ۶۸
- ۱-۳-۱- تقلید از شیوه نظم اشعار «میقاتی» ۶۸
- ۲-۲-۱-۱- اسامی تصنع در برخی قصاید مدحی ۶۸
- ۲-۳-۱-۱- قالب «موشح» مرز میان سبکهای سنتی و فولکلوریک در وصف فضایل پیامبر اکرم (ص) ۶۹
- ۲-۳-۱-۳- اسلوب «خس» و معارضه با قصیده «ابوالحسن بیرونی» ۷۰
- ۲-۳-۱-۴- بیان عواطف میهن پرستانه به شیوهای کلاسیک ۷۱
- ۲-۳-۱-۵- نظم اخوانیات با ساختار «قصیده» ۷۳
- ۲-۳-۱-۶- اسلوب خیالانگیز تکراری در غزل ۷۴
- ۲-۳-۱-۷- سبک تقلیدی در وصف شراب ۷۴
- ۲-۳-۱-۸- تعبیر نمودن از اندیشه های ظلم ستیزانه به شیوه نثری سنتی ۷۵
- ۲-۳-۲- بارقه های نوآوری در شیوه نظم اشعار «میقاتی» ۷۵
- ۲-۳-۲-۱- وصف طبیعت زیبای «طرابلس» شیوهای تازه در ستایش ممدوح ۷۵
- ۲-۳-۲-۲- اسلوب نو «میقاتی» در ستایش حضرت محمد (ص) ریشه در شرایط سیاسی و اجتماعی قرن نوزدهم دارد ۷۸
- ۲-۳-۳-۲- اسلوب آهنگین برای ستایش پیامبر اکرم (ص) ۷۹
- ۲-۳-۴-۲- اسلوب تعلیمی در ستایش حضرت رسول (ص) ۷۹
- ۲-۳-۵-۲- سبک تغزلی در وصف حضرت محمد (ص) ۸۰

- ۸۰-۲-۳-۲- سبک «میقاتی» در بیان عواطف صوفیانه ریشه‌دار اندیشه‌های آزادخواهانه دارد
- ۸۲-۲-۳-۲- شیوه تأملی در بیان مضامین صوفیانه
- ۸۲-۲-۳-۲- اسلوب تعلیمی «میقاتی» در بیان تفکرات اصلاح طلبانه
- ۸۳-۲-۳-۲- وحدت موضوع و تسلسل خیال در وصف طبیعت میهن
- ۸۵-۲-۳-۲- سبک دینی در بیان عواطف فرامیه‌نی
- ۹۰-۲-۳-۲- اسلوب ساده و آهنگین در شکوه از روزگار
- ۹۱-۲-۳-۲- سبک واقعگرایی و نمادین در تعبیر نمودن از اندیشه‌های ظلمستیزانه
- ۹۲-۲-۳-۲- اسلوب سهل در بیان «جهل و نادانی» موجود در اجتماع
- ۹۴-۲-۳-۲- اسلوب و آبی در بیان اندیشه‌های فلسفی
- ۹۵-۲-۳-۲- نتیجه‌گیری
- فصل سوم: اهداف و ویژگی‌های شعر در دیوان «ساعاتی مصری»**
- ۹۹-۲-۳-۲- ساعاتی مصری (۱۲۴۱-۱۲۹۸ ق = ۱۲۸۱-۱۸۸۱ م)
- ۱۰۰-۲-۳-۲- ادبیات «مصر» در نیمه اول قرن نوزدهم
- ۱۰۱-۲-۳-۲- «ساعاتی»، واپسین شاعر مرحله نخست رستاخیز شعر معاصر عربی در سرزمین «مصر»
- ۱۰۲-۲-۳-۲- «متنبی» اسوه «ساعاتی» در شعر
- ۱۰۲-۲-۳-۲- اهداف و ویژگی‌های شعر در دیوان «ساعاتی مصری»
- ۱۰۲-۲-۳-۲- نشانه‌های تقلید در اشعار «ساعاتی»
- ۱۰۲-۲-۳-۲- تأثیرپذیری «ساعاتی» از سبک نظم برخی شاعران «مصری» در قصاید مدحی
- ۱۰۲-۲-۳-۲- اقتفای «ساعاتی» از سبک بدیعیه «ابن حجه حموی» در نظم بدیعیه
- ۱۰۵-۲-۳-۲- حضرت رسول (ص)
- ۱۰۷-۲-۳-۲- پیروی «ساعاتی» از سبک «فرزدق» در بیان تعبیر صوفیانه
- ۱۰۷-۲-۳-۲- تأثیرپذیری «ساعاتی» از سبک اندیشه‌های «ذوالنون مصری»
- ۱۰۷-۲-۳-۲- «متنبی» و «عبدالغنی حسنی» در بیان مضامین صوفیانه

- ۱۱۰-۳-۵-۱-۶- تعبیر نمودن از اشتیاق به میهن در ساختاری کلاسیک.....
- ۱۱۱-۳-۵-۱-۷- پیروی «ساعاتی» از سبک اندیشه «طهطاوی» در تعبیر نمودن از عواطف فرامیهنی.....
- ۱۱۲-۳-۵-۱-۸- پیروی «ساعاتی» از سبک حماسی «متنبی» در وصف صحنه‌های نبرد.....
- ۱۱۳-۳-۵-۱-۹- تأثیرپذیری «ساعاتی» از اسلوب خیال دوره «جاهلی» در غزل.....
- ۱۱۴-۳-۵-۱-۱۰- استحکام سبک در وصف شراب.....
- ۱۱۵-۱-۱-۱۱- ستایش و رثای ادبا و شعرای معاصر با ساختاری سنتی.....
- ۱۱۶-۲-۵-۱-۱۲- بیان عدالت خواهی با سبک کلاسیک.....
- ۱۱۷-۳-۵-۲- ارقه‌ی نوآوری در اشعار «ساعاتی».....
- ۱۱۸-۳-۵-۲-۱- اسلوب بدیع در ستایش ممدوح.....
- ۱۱۹-۳-۵-۲-۲- سبک تالیف خیال در نظم قصاید مدحی.....
- ۱۲۰-۳-۵-۲-۳- اسلوب خیال‌نگ دق‌ی و تازه در تغزل به طبیعت.....
- ۱۲۱-۳-۵-۲-۴- سبک تاریخی وصف محنه‌های نبرد میان سپاهیان «ابن عون» و «نجد».....
- ۱۲۲-۳-۵-۲-۵- سبک اجتماعی وصف صحنه‌های نبرد «ابن عون» و «نجد».....
- ۱۲۳-۳-۵-۲-۶- اسلوب خیال‌انگیز نو در بیان اندیشه‌های علم‌ستیزانه از لایه لای ستایش پیامبر اکرم (ص).....
- ۱۲۴-۳-۵-۲-۷- اسلوب تأملی «ساعاتی» در ستایش حضرت محمد (ص).....
- ۱۲۵-۳-۵-۲-۸- اسلوب تعلیمی برای بیان عواطف صوفیانه.....
- ۱۲۶-۳-۵-۲-۹- اسلوب تفصیلی و ساده برای شرح تعبیر عرفانی.....
- ۱۲۷-۳-۵-۲-۱۱- توصیف میهن با سبک تلفیقی خیال.....
- ۱۲۸-۳-۵-۲-۱۲- اسلوب قرآنی در وصف زیباییهای میهن.....
- ۱۲۹-۳-۵-۲-۱۳- اسلوب اغراق‌آمیز در خلق تصاویر حماسی نوین.....
- ۱۳۰-۳-۵-۲-۱۴- سبک متنوع و دقیق برای وصف ابزار آلات رزمی.....

- ۱۲۹-۳-۲-۱۵- سبک غنایی در خلق تصویرهای حماسی نو.....
- ۱۳۰-۳-۲-۱۶- اسلوب اجتماعی ستایش ممدوح در میدان نبرد با دشمنان.....
- ۱۳۱-۳-۲-۱۷- اسلوب دینی در بیان عواطف فرامیهنی.....
- ۱۳۳-۳-۲-۱۸- سبک ملیگرایی در تاریخ شعری.....
- ۱۳۴-۳-۲-۲۰- سبک مخیل تازه در غزل.....
- ۱۳۵-۳-۲-۲۱- شیوه مخیل نوین در رثای «حسن قویدر».....
- ۱۳۵-۳-۲-۲۱- اسلوب تعلیمی و اجتماعی در ستایش دوستان.....
- ۱۳۶-۳-۱-۳- اسلوب اغراق آمیز در بیان اندیشه های عدالتخواهانه.....
- ۱۳۶-۳-۲-۲۴- اسلوب مبالغه آمیز در بیان افکار ظلم ستیزانه.....
- ۱۳۷-۳-۲-۲۵- اسلوب ساده و سهل در وصف اراده ممدوح.....
- ۱۳۹-۳-۲-۲۷- اسلوب ناسی در سرخواندن مردم به سوی علم و دانش.....
- ۱۳۹-۳-۲- نتیجه گیری.....
- فصل چهارم: اهداف و ویژگیهای شعر در دهه نوزدهم «عبدالباقی عمری»..... ۱۴۱
- ۱-۴- عبدالباقی عمری (۱۲۰۴-۱۲۷۹ق = ۱۸۶۲-۱۹۱۰م)..... ۱۴۱
- ۲-۴- اوضاع ادبی «عراق» در نیمه اول قرن نوزدهم (اردبیل) و جایگاه آن نسبت به ادبیات «لبنان» و «مصر»..... ۱۴۲
- ۳-۴- اهداف و ویژگیهای شعر در دیوان «عبدالباقی عمری»..... ۱۴۳
- ۱-۳-۴- نشانه های تقلید در شیوه نظم اشعار «عمری»..... ۱۴۳
- ۱-۱-۳-۴- فن ملمع در ستایش ممدوح..... ۱۴۳
- ۲-۱-۳-۴- اسلوب عامیانه در قصاید مدحی..... ۱۴۴
- ۳-۱-۳-۴- تأثیرپذیری «عمری» از اسلوب شعرای «جاهلی» و «عباسی» در نظم برخی قصاید مدحی..... ۱۴۴
- ۴-۱-۳-۴- مخمس همزیه «بوصیری» و کافیه «ابن فارض»..... ۱۴۶
- ۵-۱-۳-۴- شیوه عامیانه و مخیل تقلیدی در ستایش حضرت رسول (ص)..... ۱۴۷

- ۴-۳-۱-۶- تأثیرپذیری «عمری» از سبک اندیشه «ابن فارض» و «ابن عربی» در مضامین عرفانی ۱۴۸
- ۴-۳-۱-۷- تعبیر نمودن از عواطف وطن دوستانه در قالب کلاسیک «قصیده». ۱۴۹
- ۴-۳-۱-۸- تأثیرپذیری از سبک خیال «ابن رومی» و «صنوبری» در وصف مناظر طبیعی میهن ۱۵۰
- ۴-۳-۱-۹- بیان عواطف فرامیهنی با سبک کلاسیک ۱۵۱
- ۴-۳-۱-۱۰- تأثیرپذیری «عمری» از سبک اندیشه «امریء القیس» در برخی معانی تفسیری ۱۵۱
- ۴-۳-۱-۱۱- سبک سخیل کلیشهای در وصف شراب ۱۵۲
- ۴-۳-۱-۱۲- زمره «عمری» در زحافات وزن عروضی «طویل» با تشطیر لامیه «سموأل» ۱۵۳
- ۴-۳-۱-۱۳- شیوه سنتی در بیان ندهای ظلمستیزانه ۱۵۴
- ۴-۳-۱-۱۴- اسلوب عامیانه در وصف پدیده نوین تلگراف ۱۵۴
- ۴-۳-۲- بارقه های نوآوری در شیوه نظم انعار «عمری» ۱۵۴
- ۴-۳-۲-۱- سبک اسلامی قصاید مدحی و صرف در زحافات ۱۵۴
- ۴-۳-۲-۲- اسلوب تازه «مستزاد» و تصرف در زحافات و وزن عروضی «کامل» ۱۵۸
- ۴-۳-۲-۳- اسلوب قصصی برای ستایش پیامبر اکرم (ص) ۱۵۹
- ۴-۳-۲-۵- اسلوب اجتماعی و نمادین در ستایش ائمه (ع) ۱۶۵
- ۴-۳-۲-۶- شیوه اغراقآمیز در بیان افکار صوفیانه ۱۶۶
- ۴-۳-۲-۷- اسلوب منسجم به دلیل وحدت موضوع در بیان عواطف میهن دوستانه ۱۶۸
- ۴-۳-۲-۹- اسلوب خیالانگیز تازه در بیان احساسات فرامیهنی ۱۷۱
- ۴-۳-۲-۱۱- سبک اجتماعی در اخوانیات ۱۷۴
- ۴-۳-۲-۱۲- ساختار شکنی «عمری» در وزن عروضی «بسیط» برای بیان اندیشه های ظلم ستیزانه ۱۷۵

- ۱۳-۲-۳-۴- سبک موجز و غنایی در بیان اندیشه های ظلم ستیزانه ۱۷۶
- ۱۴-۲-۳-۴- سبک تمثیلی در بیان اندیشه های عدالتخواهانه ۱۷۸
- ۱۵-۲-۳-۴- اسلوب واقعگرایی در بیان عدالتخواهی ۱۷۹
- ۱۶-۲-۳-۴- اسلوب نوین «مستزاد» برای بیان اندیشه های عدالت خواهانه ۱۸۰
- ۱۷-۲-۳-۴- به کارگیری فن «ملمّع» در مضمون اتحاد و همبستگی ۱۸۱
- ۱۸-۲-۳-۴- اسلوب مؤکد و مخیل محسوس در مضمون توکل به خدا ۱۸۱
- ۱۹-۲-۳-۴- به کارگیری فن «ملمّع» در مضمون جهل و نادانی ۱۸۲
- ۲۰-۲-۳-۴- سبک بیان ساده در مضمون شکوه از روزگار ۱۸۳
- ۲۱-۲-۳-۴- سبک سادگنی «عمری» در وزن عروضی «رمل» ۱۸۴
- ۲۲-۲-۳-۴- سبک ساده در توصیف پدیده های نوین اجتماعی ۱۸۵
- ۳-۳-۴- نتیجه گیری ۱۸۶
- منابع و مأخذ (کتب) ۱۹۱

چکیده

تأثیرپذیری شاعران نیمه نخست قرن نوزدهم از ویژگی‌های شعر دوره «فترت» پیش از آن حقیقتی اجتناب‌ناپذیر است به گونه‌ای که نگرش فرمانروایانی مانند «محمدعلی پاشا»، «سعید پاشا»، «ابراهیم پاشا» و دیگران در این قرن به تدریج متفاوت از نگرش فرمانروایان ترک تبار به شعر و ادب شد و نقش بسزایی در آزادی بیان شعرا، رهایی آنان از ساختارهای عامیانه و موضوعات بی‌ارزش شعر «فترت» ایفا کرد. «میکاتی»، «ساعاتی» و «عمری» طلابیه راز شاعران نیمه نخست قرن نوزدهم میلادی از سرزمین‌های «لبنان»، «مصر» و «عراق» به «عمری» می‌روند که بررسی ویژگی‌های اشعار آنان هدف اصلی این رساله است اما در کنار آنها ویژگی‌های شعر برخی از معاصران آنان نیز بررسی شده است. «میکاتی»، «ساعاتی» و «عمری» در تقلید و «آهوی» سبک نظم اشعار میانه‌رو بودند، اما نوآوری‌های آنان چشمگیرتر از تقلیدشان از شاعران نثر، پیشین بود، از این‌رو به موارد تقلید آنها تنها اشاره شده اما نوآوری‌هایشان نقد و بررسی شده است. شیوه‌های نوین آنان نخست در محتوا بر زیرا آنان با شناختی که از اوضاع سیاسی و اجتماعی روزگار خود داشتند اندیشه و خیال خود را در اهداف سنتی شعر معطوف به گرایش‌ات اجتماعی گردانده و حتی آگاهانه با خلق صاه‌بنی تازه گرایش‌های فردی در محتوای شعر را به سوی گرایش‌های اجتماعی سوق دادند. از این‌رو شیوه آنان در نظم اشعار، سهل و روان (نه عامیانه)، موجز، به دور از تصنع و تکلف و گاه نمایی بود، زیرا مخاطبشان توده مردم بودند. آنان در شکل نظم اشعار خلاقیتی نداشتند، بجز «عمری» که گاهی ناآگاهانه اشعارش را به شکلی خلاقانه سرود.

کلید واژه‌ها

سبک، شعر، قرن نوزدهم میلادی، تقلید، نوآوری، میکاتی، ساعاتی، عمری، حسن الصیغه، التریاق الفاروقی